

اسلام؛ دین فطرت، اعتدال و زیبایی

سعیدیه آذرمینا، مرضیه سوپکی

کارشناسی ارشد روانشناسی و ارشد ترم آخر تفسیر و علوم قرآن
،دانشجوی ترم دوم کارشناسی علوم قرآن و علوم حدیث

MDOT-02-2026.0352
MNR-366-2-6B4A79

اسلام آخرین دین الهی و کامل‌ترین برنامه زندگی برای انسان است. این دین، بر اساس فطرت انسانی بنا شده و با ارائه تعالیم متعادل و هماهنگ، سعادت دنیا و آخرت انسان را تأمین می‌کند. یکی از ویژگی‌های برجسته اسلام، توجه به اصل اعتدال و زیبایی در همه ابعاد زندگی است. اسلام، انسان را به دوری از افراط و تفریط دعوت کرده و او را به سوی تعادل در عقیده، عبادت، اخلاق و روابط اجتماعی هدایت می‌کند. همچنین زیبایی در اسلام تنها به ظاهر محدود نمی‌شود؛ بلکه شامل زیبایی روح، اخلاق و رفتار و روابط انسانی نیز می‌گردد. این مقاله به روش تحلیلی و توصیفی، با بهره‌گیری از آیات قرآن و احادیث نبوی، به بررسی جایگاه فطرت، اعتدال و زیبایی در اسلام می‌پردازد. **کلیدواژه‌ها:** اسلام، فطرت، اعتدال، زیبایی، قرآن کریم، سنت نبوی، اخلاق اسلامی.

مجله اختلالات جنسی و روانشناختی

۱. مقدمه

دین اسلام به عنوان آخرین و کامل‌ترین دین الهی، برنامه‌ای جامع برای هدایت بشر ارائه کرده است. این دین نه تنها به جنبه‌های عبادی و معنوی توجه دارد؛ بلکه تمامی ابعاد زندگی انسان را در بر می‌گیرد. اسلام از همان آغاز ظهور خود، انسان را به شناخت خداوند، خودسازی، رعایت عدالت و حفظ تعادل در زندگی دعوت کرده است. در دنیای امروز که جوامع بشری با بحران‌های اخلاقی، فکری و اجتماعی فراوانی روبرو هستند، شناخت ابعاد زیبای اسلام می‌تواند راهگشای بسیاری از مشکلات باشد. اسلام دینی است که با فطرت انسان سازگار بوده و همواره انسان را به میانه‌روی، زیبایی اخلاق و رفتار و زندگی متعادل دعوت می‌کند.

۱-۱. پیشینه پژوهش

جستجوی پژوهنگان برای یافتن مقاله‌ای که اسلام به بررسی فطرت، اعتدال و زیبایی بپردازد، بی‌نتیجه ماند. البته برخی مقالات که به موضوعی واحد پرداخته‌اند از این قرارند: فطرت در احادیث (۱۳۸۴) نوشته رضا برنجکار، رابطه دین و فطرت (۱۴۰۲) نوشته طیبه بابایان و عباس مصلائی‌پور یزدی، بررسی اعتدال در سبک زندگی (۱۴۰۲) نوشته اسد آزادی و همکاران.

۲-۱. روش انجام پژوهش

این پژوهش با روش تحلیلی و توصیفی انجام شده است. نویسندگان، آیات و روایات مرتبط با اصول فطرت، اعتدال و زیبایی را استخراج نموده و با استناد به آن روایات، این اصول را بررسی کرده و به توصیف جوانب مختلف آن پرداخته‌اند.

۲. تعریف مبانی

۲-۱. اسلام

اسلام عبارت است از فرمانبرداری و فروتنی برای الله و تسلیم نمودن نفس و امورات خویش به پروردگار؛ یعنی برقراری پیوند بین انسان و پروردگار بر اصل و مبدأ اطاعت و فرمان‌شنوی از او. گاهی انسان احساس می‌کند که هیچ کس، در آسمان و زمین، بر وی تسلط و قدرتی ندارد و هر چه خواهد می‌تواند بدون ارتباط یا راهنمایی و توجیهی از دیگری انجام دهد. و ممکن است این احساس در راستای علاقه و پیوند انسانی با انسان دیگر مثل خودش، مورد قبول واقع شود؛ اما بین انسان و پروردگار که او را با قدرت خود آفریده و با نعمت خود پرورده و راه مستقیم و راستین را برایش ترسیم نموده و به وی دستور داده است که آن راه را پیش گیرد، چنین تمرّد و عصیان و تکبری پیش نمی‌آید. در اسلام واجب است انسان نفس و هوای خویش را تابع اراده و مراد الله قرار دهد و نیز تابع شخصی باشد که تعلیمات خود را از مبدأ اعلی و آفریدگار عالم می‌گیرد و با ضرورت خود را به پیروی از این تعلیمات و مبانی ملزم بداند (غزالی، ۱۴۰۰: ۱۹) خداوند می‌فرماید: «وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۖ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ» ترجمه: کسی که مطیعانه رو به خدا کند، در حالی که نیکوکار باشد، به دستاویز بسیار محکمی چنگ زده است. سرانجام همه کارها به خدا بازگشت داده می‌شود (سوره لقمان: آیه ۲۲). به راستی تسلیم و اطاعت انسان نسبت به آفریدگار برترش، صداقت و شرافت و سربلندی است و این است معنای واقعی اسلام (غزالی، ۱۴۰۰: ۱۹).

۲-۲. فطرت

نخستین صفت دین اسلام این است که این دین بر اساس فطرت است و مردمان بر فطرت متولد می‌شوند؛ چنانچه پیامبر اسلام صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ...» (صحیح بخاری، حدیث شماره ۱۳۸۵). ایمان به وجود الله تعالی همان سرشتی است که انسان بر آن آفریده شده است و این فقط ویژه مؤمنان نیست؛ بلکه هر انسانی از درون خود، وجود آفریدگار این جهان هستی را احساس می‌کند. «فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» ترجمه: این دین حق، عبارت از سرشت و فطرتی است که خدا انسان را بر آن سرشته است، آفرینش خدا تغییر ناپذیر است، این همان دین استوار و مستقیم است اما اکثر مردم نادانند و نمی‌اندیشند (سوره روم: آیه ۳۰). اگر انسان به خودش وا گذاشته شود بدون این که کسی بر او تأثیری داشته باشد، وی بر ایمان زندگی می‌کند و بر فطرت باقی می‌ماند. اما انسان‌های بدکار، زندیق و منحرفی که دارای اندیشه‌های فاسدی هستند، راه ایمان را بر مردم می‌بندند (صابونی، ۱۳۸۹: ۳۷). چنانکه رسول بزرگوار خبر داده است: «هر بچه‌ای بر فطرت - یعنی بر ایمان به خدا - به دنیا می‌آید؛ پدر و مادرش هستند که او را یهودی یا مسیحی یا مجوسی می‌گردانند؛ همچنانکه حیوان، بچه اش را به صورت کامل به دنیا می‌آورد آیا شما در آن بریدگی می‌بینید؟» (بخاری، ترجمه حدیث ۱۳۸۵). به این مثال شگفت انگیز که آن حضرت بیان فرموده است دقت کن چنانکه کودک را به بزغاله‌ای تشبیه داده است که خداوند متعال آن را بصورت کامل و در شکل و قالبی زیبا می‌آفریند؛ اما این انسانها هستند که زیبایی اش را زشت می‌کنند و بینی یا گوشش را می‌برند و با آن بازی می‌کنند تا این که خلقتش ناقص و قیافه‌اش زشت می‌شود (همان).

بنابراین ایمان در انسان، اصل و کفر، امری عارضی و موقتی است و کودک به هنگام تولد بر سرشت پاک و صاف و پاکیزه آفریده می‌شود؛ اما این جامعه است که فطرت و اخلاق و دینش را به فساد می‌کشاند و به ویژه اگر پدر و مادر در دینشان دچار انحراف و در عقیده‌شان کجی داشته باشند، آنگاه آنان او را از ایمان به کفر می‌کشاند و از هدایت به گمراهی سوق می‌دهند و او را یهودی یا مجوسی بار می‌آورند. انسان از ژرفای درون و اعماق قلبش احساس می‌کند که دارای پروردگاری است که او آفریدگار و به وجود آورنده با حکمتی است و جز انسان احمق و دیوانه‌ای که چشمانش کور و عقلش را از دست داده است، کسی وجود خداوند را انکار نمی‌کند (همان: ۳۸).

۲-۳. اعتدال

اسلام دین اعتدال و میانه‌روی است؛ افراط و سختگیری را قبول ندارد؛ همانگونه که اهمال و بی‌بند و باری را نمی‌پذیرد و هیچ کس را به چیزی که خارج از توان و قدرت او باشد، مکلف نمی‌نماید. احکام و قوانین آن مبتنی بر عدالت و دارای فلسفه روشن و متکی بر دلیل و برهان و منطق هستند که معیار تشخیص آنها فکر درست و عقل سلیم است. اسلام فلسفه حلال بودن را تابع پاکی و خیر و منفعت و حرام بودن را در گرو ناپاکی و زیان و ضرر قرار داده است؛ بدین معنی که هر چه پاک و تمیز است حلال و هر چه زیان‌بخش و مضر و ناپاک باشد حرام است (قرضاوی، ۱۳۹۴: ۴).

۳. اسلام؛ دین فطرت

فطرت به معنای سرشت و طبیعت پاکی است که خداوند انسان را بر اساس آن آفریده است. اسلام خود را دینی هماهنگ با فطرت معرفی می‌کند و تمام دستورات آن با نیازهای واقعی انسان سازگار است. خداوند متعال می‌فرماید: «فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا» ترجمه: پس روی خود را متوجه آیین خالص پروردگار کن؛ این همان فطرت الهی است که مردم را بر آن آفریده است (سوره روم: آیه ۳). این آیه بیان می‌کند که گرایش به توحید، حقیقت‌جویی، عدالت‌خواهی و نیکی در نهاد انسان قرار داده شده است. اسلام با این ویژگی‌های فطرت هماهنگ است و انسان را به شکوفا ساختن استعدادهای الهی خود دعوت می‌کند.

۳-۱. فطرت در قرآن و سنت

قرآن کریم بارها به هماهنگی دین اسلام با سرشت انسان اشاره کرده است. آیه فطرت نشان می‌دهد که انسان به‌صورت طبیعی به سوی حق گرایش دارد. همچنین خداوند می‌فرماید: «وَنَفْسٍ وَ مَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا (سوره شمس: آیه ۸). این آیه بیان می‌کند که انسان توانایی شناخت خیر و شر را در درون خود دارد. «كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ» (صحیح بخاری، حدیث شماره ۱۳۸). این حدیث از مهمترین مبانی تربیتی اسلام به شمار می‌رود و نشان می‌دهد که اصل وجود انسان بر پاکی و آمادگی پذیرش حق است.

۳-۲. موانع شکوفایی فطرت

یکی از موانع شکوفایی فطرت خداجوی انسان، آلودگی روح به گناهان است. اصولاً آلودگی گناهان، دل را از خدا دور می‌کند و پاکی و لطافتِ نخستین آن را از بین می‌برد. عامل دیگری که ممکن است مانع هدایت فطری انسان شود، محیط نامناسب است. در جامعه‌ای که عقیده رسمی، ماتریالیسم است، شنیدن ندای فطرت و پاسخ درست به آن، مانند حرکت برخلاف جهت رودخانه است و ممکن است باعث از دست دادن موقعیت‌های اجتماعی شود. مانع دیگر سرکوبی فطرت مذهبی، بیان نادرست مفاهیم دین، به صورت ایجاد تصور نامعقول و غیرعلمی از خدا و صفات او یا ایجاد تعارض میان دین و سایر فطریات و تمایلات طبیعی بشر است. متقابلاً بعضی عوامل، فطرت و امور فطری را تقویت می‌کنند؛ عواملی چون پاک بودن از گناه و معنوی بودن جامعه و محیط و بیان عالمانه و صحیح مفاهیم دین (موسوی فراز، ۱۳۸۱: ۱۲).

۴. اسلام و اصل اعتدال در زندگی

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های اسلام، دعوت به اعتدال و میانه‌روی در تمام ابعاد زندگی است. اسلام نه انسان را به رهبانیت و ترک دنیا دعوت می‌کند و نه غرق شدن در مادیات را می‌پذیرد؛ بلکه راهی متوازن ارائه می‌دهد. قرآن کریم مسلمانان را «امت وسط» معرفی می‌کند که نشان‌دهنده تعادل و دوری از افراط و تفریط است. اعتدال در اسلام در حوزه‌های مختلف قابل مشاهده است؛ از عبادات و کار گرفته تا روابط اجتماعی و اقتصادی. پیامبر اکرم (ص) نیز همواره مسلمانان را از سخت‌گیری‌های بی‌جا و افراط در امور دینی منع می‌کردند. این اعتدال سبب می‌شود تا انسان بتواند میان نیازهای جسمی، روحی، فردی و اجتماعی خود تعادل برقرار کند.

۴-۱. آثار و نتایج عدم رعایت اعتدال

ارزش هر صفتی، در میانه‌روی در آن است. هرگونه افراط یا تفریط موجب می‌شود عنوان ممدوح و پسندیده بودن از یک صفت سلب گردد و عنوان نکوهیده و رذیله بر آن اطلاق شود. صفات نیکو تا زمانی آثار پسندیده به دنبال دارد و برای جامعه سودمند است که از حد اعتدال خارج نشود. در غیر این صورت، نتایج سوء و زیان‌باری بر آن مترتب خواهد گردید. از این‌رو افراط در بخشش، به تبذیر، زیاده‌روی در فروتنی، به ذلت و خواری، و افراط در بزرگ‌منشی، به کبر و خشم بر اطرافیان منجر می‌شود... اصل اعتدال در جامعه نه تنها فرصت‌های برابر را به وجود می‌آورد، بلکه هر نوع تبعیض و اندیشه طبقاتی را از بین می‌برد. وقتی ایمان، تقوا، علم و مجاهدت در راه خدا معیار و ملاک ارزش و فضیلت باشد، هر فردی برای کسب این فضایل تلاش می‌کند و جامعه‌ای مؤمن و متقی و آگاه و کوشا به وجود می‌آید (آزادی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۸).

۴-۲. اعتدال در اسلام

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های اسلام، اعتدال و میانه‌روی است. اسلام انسان را به رعایت اعتدال در تمام امور زندگی دعوت می‌کند. خداوند می‌فرماید: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا» ترجمه: و اینگونه شما را امتی میانه‌رو قرار داده‌ایم (سوره بقره: آیه ۱۴۳).

اعتدال در اسلام در عرصه‌های مختلف زندگی مشاهده می‌شود:

۴-۳. اعتدال در عبادت

اسلام عبادت را وسیله‌ای برای تقرب به خداوند می‌داند؛ اما هرگز به سخت‌گیری و مشقت بی‌دلیل دستور نمی‌دهد؛ پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ» ترجمه: همانا دین آسان است (صحیح بخاری، حدیث شماره ۳۹). اسلام در عبادات نیز اصل میانه‌روی را مورد تاکید قرار داده است؛ پیامبر با کسانی که قصد داشتند عبادت را به شکل افراطی انجام دهند برخورد اصلاحی داشتند. در روایات آمده است که برخی اصحاب تصمیم گرفتند پیوسته روزه بگیرند یا شب‌ها همیشه به عبادت بپردازند. پیامبر آنان را به رعایت تعادل دعوت می‌کردند و فرمودند: بدن، خانواده و نفس انسان نیز حقوقی دارند (قرضای، ۱۳۹۴: ۲۱۴). این روایت نشان می‌دهد عبادت در اسلام همراه با حسن تعادل است. این اصل نشان می‌دهد که اسلام انسان را به استفاده صحیح از نعمت‌ها و دوری از زیاده‌روی دعوت می‌کند.

۴-۴. اعتدال در اقتصاد و زندگی اجتماعی

قرآن مسلمانان را از اسراف و بخل منع می‌کند: «كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ» ترجمه: بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید؛ همانا خداوند اسراف‌کاران را دوست ندارد (سوره اعراف: آیه ۳۱). همچنین در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: «وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا» ترجمه: و آنان کسانی هستند که هنگامی که انفاق می‌کنند، نه اسراف می‌کنند و نه سخت‌گیری و تنگ‌گیری؛ بلکه میان این دو، راهی میانه و متعادل را برمی‌گزینند (سوره فرقان: آیه ۶۷). این آیات نشان می‌دهد که اسلام، اقتصاد متعادل را عامل پایداری خانواده و جامعه می‌داند و انسان را به استفاده صحیح از نعمت‌ها و دوری از زیاده‌روی دعوت می‌کند.

۴-۵. اعتدال در روابط اجتماعی

اسلام در روابط خانوادگی و اجتماعی نیز بر تعادل و عدالت تأکید می‌کند. رعایت حقوق والدین، همسر و فرزندان، همسایگان و سایر افراد جامعه از جلوه‌های اعتدال اجتماعی در اسلام است.

۵. زیبایی در اسلام

اسلام دینی است که به زیبایی اهمیت ویژه‌ای می‌دهد. این زیبایی هم جنبه ظاهری دارد و هم جنبه معنوی. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرمایند: «إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ» ترجمه: همانا خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد (صحیح مسلم، حدیث شماره ۹۱). این حدیث نشان می‌دهد که اسلام، انسان را به آراستگی، پاکیزگی و زیبایی در زندگی تشویق می‌کند.

۵-۱. زیبایی در روابط اجتماعی

اسلام دینی اجتماعی است که برای روابط میان افراد اهمیت فراوانی قائل شده است. سفارش به نیکی با والدین، احترام به همسایگان، کمک به نیازمندان و رعایت حقوق دیگران، همگی نشان‌دهنده نگاه زیبای اسلام به جامعه انسانی است. قرآن کریم می‌فرماید: «وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» (سوره بقره: آیه ۸۳) و در جایی دیگر مسلمانان را به تعاون و همکاری در کارهای نیک فرا می‌خواند: «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى» (سوره مائده: آیه ۲). چنین آموزه‌هایی جامعه را به محیطی سرشار از محبت، همدلی و مسئولیت‌پذیری تبدیل می‌کند. اسلام خانواده را اساس جامعه می‌داند: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا» (سوره روم: آیه ۲۱). حدیث: «خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ وَ أَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي» ترجمه: بهترین شما کسی است که با خانواده خود به نیکی رفتار کند و من بهترین شما در رفتار با خانواده‌ام هستم (سنن ترمذی، حدیث شماره ۳۹۲۱). این آموزه‌ها نشان می‌دهد که اسلام بر محبت، احترام و مسئولیت‌پذیری در خانواده تأکید دارد.

۵-۲. زیبایی عدالت در اسلام

عدالت از اصول مهم اسلامی است. آیه «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ» (سوره نحل: آیه ۹۰). اسلام عدالت را فقط در قضاوت محدود نمی‌کند؛ بلکه آن را در خانواده، اقتصاد و روابط اجتماعی نیز لازم می‌داند. حدیث: «إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ...» ترجمه: همانا عادلان نزد خداوند بر منبرهایی از نور هستند (صحیح مسلم، حدیث شماره ۱۸۲۷). عدالت سبب امنیت، اعتماد و آرامش در اجتماع می‌شود.

مفهوم زیبایی در اسلام در ابعاد گوناگون دیده می‌شود:

زیبایی ظاهری: توجه به پاکیزگی، آراستگی و نظافت.

زیبایی اخلاقی: حسن رفتار، صداقت و مهربانی.

زیبایی معنوی: اخلاص، تقوا و ارتباط با خداوند.

زیبایی اجتماعی: عدالت، احترام و کمک به دیگران.

اسلام بر نظافت و پاکیزگی لباس، محیط زندگی و آراستگی ظاهری تأکید فراوان دارد. طهارت و نظافت بخشی از زندگی روزمره مسلمانان است و نقش مهمی در سلامت فرد و جامعه دارد.

۳-۵. زیبایی ظاهری

اسلام بر نظافت و پاکیزگی لباس، محیط زندگی و آراستگی ظاهری تأکید می‌کند. طهارت و نظافت، بخشی از زندگی روزمره مسلمانان است و نقش مهمی در سلامت فرد و جامعه دارد.

۴-۵. زیبایی اخلاقی

از دیدگاه اسلام، مهم‌ترین نوع زیبایی، زیبایی اخلاقی است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرمایند: «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» ترجمه: من برای کامل کردن فضائل اخلاقی مبعوث شده‌ام (مسند احمد ابن حنبل، حدیث شماره ۸۹۵۲). بر اساس این آموزه، اخلاق حسنه تنها یک فضیلت فردی نیست؛ بلکه بنیانی برای داشتن جامعه‌ای سالم و پویا به‌شمار می‌رود. راستگویی، امانت‌داری، گذشت، مهربانی، تواضع و احترام به دیگران از مهم‌ترین جلوه‌های زیبایی اخلاقی در اسلام هستند.

۵-۵. زیبایی معنوی

عبادت و دعا، نماز، تلاوت قرآن و مناجات، باعث آرامش روح و زیبایی درون انسان می‌گردد. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» ترجمه: آگاه باشید که تنها با یاد خدا دل‌ها آرام می‌گیرد (سوره رعد: آیه ۲۸). این آرامش و سکون درونی، از زیباترین آثار عبادت در اسلام است و سبب می‌شود انسان زندگی خود را با اطمینان و معنویت ادامه دهد.

۶-۵. زیبایی علم‌آموزی در اسلام

اسلام، انسان را به تفکر و یادگیری دعوت می‌کند. آیه «إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ» (سوره علق، آیه ۱). حدیث: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ» ترجمه: هرکس راهی را برای طلب دانش بپیماید، خداوند به سبب آن راهی به سوی بهشت برای او آسان می‌کند (صحیح مسلم، حدیث شماره ۲۶۹۹). این تأکید بر علم‌آموزی سبب شد تمدن اسلامی در علوم مختلف رشد کند. اسلام دینی است که به دانش و تفکر اهمیت فراوان می‌دهد. نخستین آیات نازل شده با فرمان خواندن و نوشتن آغاز شده‌اند که این موضوع نشان‌دهنده اهمیت علم در نگاه اسلام است.

۷-۵. زیبایی در عبادت

عبادت در اسلام تنها مجموعه‌ای از اعمال ظاهری نیست؛ بلکه راهی برای ارتباط قلبی با خداوند و رسیدن به آرامش روحی است. نماز، روزه، دعا و تلاوت قرآن، انسان را از آشفتگی‌های روحی دور کرده و به سوی آرامش و پاکی هدایت می‌کند.

آیه «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» ترجمه: نماز، انسان را از بدی‌ها دور می‌دارد (سوره عنکبوت: آیه ۴۵). نماز، روزه و دیگر عبادات علاوه بر بعد معنوی، آثار تربیتی و اجتماعی نیز دارند.

۸-۵. زیبایی رحمت و مهربانی در اسلام

رحمت یکی از روشن‌ترین جلوه‌های اسلام است. بسیاری از آیات قرآن با نام خداوند رحمان و رحیم آغاز می‌شود که نشان‌دهنده جایگاه ویژه مهربانی در اسلام است. آیه «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ» (سوره انبیا: آیه ۱۰۷) این آیه نشان می‌دهد که رسالت پیامبر بر پایه رحمت و مهربانی بنا شده است. حدیث «الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ» ترجمه:

مهربانان مورد رحمت خداوند قرار می‌گیرند (سنن ترمذی، حدیث شماره ۱۹۳۱). اسلام با تأکید بر کمک به نیازمندان، نیکی به والدین و خوش‌رفتاری با مردم، جامعه‌ای مبتنی بر محبت ایجاد می‌کند.

۵-۹. زیبایی کرامت انسانی در اسلام

اسلام برای انسان جایگاه ویژه‌ای قائل است و کرامت انسانی را مورد توجه قرار می‌دهد؛ «لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ...» ترجمه: ما به انسان، کرامت بخشیدیم (سوره اسرا: آیه ۷۰). ارزش انسان در اسلام وابسته به تقوا، اخلاق و کردار اوست و نه دارایی و ثروت یا مقام اجتماعی؛ «إِنَّا أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ» ترجمه: قطعاً بهترین شما نزد خداوند، باتقواترین شماست (سوره حجرات: آیه ۱۳). این نگاه موجب ایجاد احساس مسئولیت در افراد و حفظ حقوق سایر افراد جامعه می‌شود. اسلام دینی پویا و سازنده است که میان عقل، ایمان و عمل، تعادل برقرار می‌سازد و انسان را به سوی پیشرفت مادی و معنوی هدایت می‌کند. همچنین بسیاری از متفکران معاصر اعتدال را عامل پویایی و سازگاری اسلام با شرایط جوامع مختلف دانسته‌اند و این ویژگی، اسلام را دینی قابل اجرا برای همه زمان‌ها و مکان‌ها ساخته است.

۶. اسلام دین همه پیامبران و رسولان است

این دین با عظمت و شکوهمند یعنی دین اسلام که خداوند ما را بدان گرمی داشته و آن را برای ما برگزیده است، تنها دین محمد صلی الله علیه و سلم نیست؛ بلکه دین همه پیامبران و رسولان است. این اشتباه بزرگی است که انسان، دین اسلام را مخصوص مسلمانان بداند؛ زیرا دین اسلام عبارت است از «توحید خالص» که شامل دعوت همه پیامبران بوده است (صابونی، ۱۳۸۹: ۲۹۷). خداوند کریم می‌فرماید: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ» ترجمه: آیینی را برای شما مقرر نمود که به نوح توصیه کرده بود؛ و آنچه را بر تو وحی فرستادیم و به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش کردیم این بود که: همان دین (خالص) را برپا دارید و در آن تفرقه ایجاد نکنید. و آنچه مشرکان را به آن دعوت می‌کنید [=توحید] بر آنها گران است. خداوند هر کس را بخواهد برمی‌گزیند، و هر کس با طاعتش بدان روی آورد، به دین حق هدایت می‌نماید (سوره شوری: آیه ۱۳). اسلام دینی است که خداوند آن را برای بندگانش پسندیده است: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» ترجمه: امروز دینتان را بر شما کامل گردانیدم و نعمتم را بر شما تکمیل نمودم و دین اسلام را برای شما برگزیدم و به آن راضی گشتم (سوره مائده: آیه ۳).

۷. اسلام و اعترافات دانشمندان هستی‌شناس

دکتر گوستالوبون، مستشرق فرانسوی و وزیر فرهنگ اسبق این کشور در کتاب «تمدن اسلام و عرب» خود می‌نویسد: مکتب اخلاقی قرآن عالی‌ترین روش فضایل اخلاقی است. قرآن مردم را به صدقه و احسان و عفت و بزرگواری و اعتدال و میانه‌روی تشویق نموده و آنها را به اهمیت و وفا به عهد و پیمان خوانده و به دوستی با همسایگان و پیوست با خویشاوندان و دادن حقوق مستحقان و مراعات بیوه‌زنان و درماندگان و اهتمام در امر اسیران و یتیمان دستور داده است. اینهاست آن آداب و تربیت عالی‌های که قرآن مردم را بسوی آنها دعوت کرده و این تربیت

و آداب به مراتب بالاتر از انجیل و آداب آن است (تیباش، ۱۴۰۰: ۲۴۶). جورج برنارد شاو نمایش‌نامه‌نویس، منتقد و فعال سیاسی ایرلندی دربارهٔ پیامبر اکرم (ص) می‌نویسد: اگر دینی این شانس را داشته باشد که در صد سال آینده بر انگلستان بلکه اروپا حاکم بشود، آن دین می‌تواند اسلام باشد. و اضافه می‌کند: «من باور دارم که اگر مردی مانند او بود که به فرض دیکتاتور جهان مدرن باشد می‌توانست در حل مشکلات طوری موفق شود که صلح و شادی مورد نیاز بشر را به ارمغان بیاورد». سپس خاطر نشان می‌کند: من در مورد دین محمد صلی الله علیه و سلم پیشگویی کرده‌ام همانطور که این دین برای اروپای امروز مورد قبول واقع می‌شود، می‌تواند برای اروپای فردا نیز قابل قبول باشد. در جایی دیگر می‌نویسد: من همیشه دین محمد صلی الله علیه و سلم را به خاطر پویایی و سرزندگی فوق‌العاده آن در جایگاه بالایی قرار داده‌ام. به نظر من اسلام تنها دینی است که ظرفیت سازش با تغییر و تحولات زندگی را داراست به طوری که می‌تواند آن را در هر عصری جذاب کند (همان: ۲۰۰-۲۰۱). لوترون استوارد مورخ آمریکایی می‌گوید: برای عظمت اسلام همین بس که با این همه موانع باز هم حقانیت و فضیلت خود را در جهان آشکار می‌سازد؛ زیرا اسلام یک آیین ساده و خردمندانه است (همان: ۲۴۶). کنت دوگوبینو دانشمند آلمانی می‌گوید: اسلام یک دین پاک و بی‌آلایش و منزّه از هر عیب و نقص را برای بشر آورده است (همان). جرجی زیدان مورخ مشهور مسیحی می‌نویسد: هر جا اسلام حکومت می‌کرد علم و ادب به سرعت پیشرفت می‌نمود (همان).

۸. نتیجه‌گیری

اسلام دینی الهی، فطری و جامع است که بر اساس اعتدال و زیبایی بنا شده است. آموزه‌های قرآنی و سنت نشان می‌دهد که اسلام، انسان را به رشدی متعادل فرا می‌خواند و به زندگی متعادل، اخلاق نیکو، عبادت صحیح و روابط اجتماعی سالم دعوت می‌کند. هماهنگی اسلام با فطرت انسانی و توجه آن به زیبایی‌های ظاهری و معنوی، این دین را به الگویی کامل برای سعادت بشر تبدیل کرده است. در دنیای امروز نیز، بازگشت به این اصول می‌تواند بسیاری از مشکلات فردی و اجتماعی را برطرف کرده و زمینه‌ساز جامعه‌ای سالم، آرام و پیشرفته باشد.

- ۱ قرآن کریم
- ۲ ابن حنبل، احمد بن محمد. (۱۴۱۶) مسند احمد بن حنبل، بیروت: مؤسسة الرسالة.
- ۳ آزادی، اسد؛ محسنی، محمدرضا؛ بکایی، فاطمه و محمدی آرا، علی. (۱۴۰۲) «بررسی اعتدال در سبک زندگی اسلامی» هفتمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات جهانی در علوم انسانی.
- ۴ بخاری، محمد بن اسماعیل. (۱۴۳۲ق) صحیح بخاری، تخریج و ضبط و تنسیر الحواشی محمد صدقی العطار، بیروت: دارالفکر.
- ۵ ترمذی، محمد بن عیسی. (۱۴۲۹ق) سنن ترمذی، به اهتمام صدقی جمیل العطار، بیروت: دارالفکر.
- ۶ تیباش، خلیل. (۱۴۰۰) اسلام و اعترافات دانشمندان هستی‌شناس، سنندج: تافگه.
- ۷ صابونی، محمد علی (۱۳۸۹) عقیده اسلامی، ترجمه محمدحنیف حسین زایی، تربت جان: آوای اسلام.
- ۸ غزالی، محمد (۱۴۰۰) اسلام پاسخ می‌دهد، ترجمه محمود ابراهیمی، سنندج: نالای روناکی.
- ۹ قرضاوی، یوسف (۱۳۹۴) حلال و حرام در اسلام، ترجمه ابوبکر حسن زاده، تهران: نشر احسان.
- ۱۰ موسوی فراز، سیدمحمدرضا. (۱۳۸۱) «فطرت خداجویی و نقش آن در تربیت انسان»، رواق/اندیشه، شماره ۱۲: ۴۵-۵۴.
- ۱۱ نیشابوری، مسلم بن الحجاج. (۱۴۳۲ق) صحیح مسلم، به اهتمام صدقی جمیل العطار، بیروت: دارالفکر.

